

MAŁY CZŁOWIEK W ŚWIECIE WARTOŚCI

*Bez pedanterii,
życzliwie i ufnie
widzieć w dziecku człowieka.
Janusz Korczak*

PROGRAM WYCHOWAWCZY

PRZEDSZKOLA INTEGRACYJNEGO NR 5 IM. DOROTY GELLNER W ŚWIDNIKU

**OPRACOWANY PRZEZ CZŁONKÓW:
RADY PEDAGOGICZNEJ ORAZ RADY RODZICÓW
POD KIERUNKIEM: KINGI SOBIESIAK**

SPIS TREŚCI:

Podstawa prawna programu wychowawczego.....	
1. Wstęp.....	
2. Charakterystyka programu	
3. Cele wychowania przedszkolnego	
4. Procedury osiągania celów	
5. Założenia programu, metody i formy realizacji.....	
6. Zadania wychowawcze w zakresie realizacji założeń programu wychowawczego.....	
6.1 Wskazówki dla n-li i rodziców do realizacji programu wychowawczego przedszkola.....	
6.2 Zadania przedszkola jako środowiska wychowawczego	
6.3 Zadania nauczyciela wychowawcy	
6.4 Zadania personelu obsługi przedszkola	
6.5 Zadania rodzica	
6.6 Zasady współpracy wychowawczej z rodzicami	
6.7 Zasady współpracy ze środowiskiem lokalnym	
7. Prawa i obowiązki dziecka.....	
8. Prawa i obowiązki rodziców.....	
9. System motywacji.....	
10. Obszary oddziaływań wychowawczych	
11. Reguły i kodeksy zachowań w różnych sytuacjach społecznych	
12. Model absolwenta przedszkola	
13. Model nauczyciela przedszkola	
14. Model pracownika obsługi	
15. Ewaluacja.....	
16. Kryteria sukcesu – standardy osiągnięć.....	
17. Bibliografia.....	

PODSTAWA PRAWNA PROGRAMU WYCHOWAWCZEGO

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej
- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (tekst jednolity Dz. U. z 2004r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (tj. Dz.U. z 2006 r. Nr 97 poz.674 ze zm.)
- Podstawa programowa wychowania przedszkolnego
- Statut Przedszkola Integracyjnego nr 5 im. Doroty Gellner w Świdniku
- Koncepcja Przedszkola Integracyjnego nr 5 im. Doroty Gellner w Świdniku
- Konwencja o Prawach Dziecka

1. WSTĘP

Wychowanie dziecka rozpoczyna się w rodzinie, a przedszkole je kontynuuje, ukierunkowuje i wspomaga. Z istoty wychowania przedszkolnego wynika jego funkcja wychowawcza, która jest integralnie powiązana z funkcją opiekuńczą i edukacyjną. Istotnym elementem odpowiedzialnego wychowania jest pomaganie wychowankowi, by odkrył, zrozumiał i respektował podstawowe wartości, które odnoszą się do poszczególnych sfer ludzkiego życia.

Rodzina i jej otoczenie społeczne kształtują podstawy osobowości dziecka, z którymi przedszkole musi się liczyć i na nich budować. Dziecko uczestniczy stale w wielu grupach, styka się z różnymi instytucjami i jest wystawione na wielokrotne wpływy, np. telewizji, radia, ilustrowanych magazynów i czasopism, książek, widowisk, imprez sportowych oraz wielu innych czynników środowiska, czyli uczestniczy w równoległym do wychowania przedszkolnego zbiorze oddziaływań kształcących i wychowujących.

Przedszkole nie może zastąpić domu rodzinnego, ale może uzupełnić i wzbogacić doświadczenia dziecka w tych sferach, w których oddziaływanie domu jest niewystarczające.

Dlatego pedagog sam powinien być dojrzały i mieć prawidłowo uformowaną osobowość. Wychowując powinien doprowadzić wychowanka do dostrzeżenia wewnętrznej głębi własnej osoby. Celem zaś jego działań powinno być pośredniczenie w przekazywaniu i nadawaniu konkretnych treści wartościom uniwersalnym w czasie wspólnego działania, a przez to powodowanie wewnętrznego rozwoju dziecka. Dzięki temu podopieczny może sam decydować o swoim życiu i dojrzewać we własnej odpowiedzialności. Dlatego też, jest to najwyższy rezultat wychowania, ponieważ osiąga najwyższy jego cel, czyli pomoc w osiągnięciu dojrzałości i pełni człowieczeństwa.

Program Wychowawczy ma na celu poprawę jakości pracy edukacyjnej, uwzględnia potrzeby społeczności przedszkolnej, tj. dzieci, rodziców i środowiska oraz pracowników. Integruje nauczycieli i rodziców w realizowaniu celów wychowawczych, ujednolica oddziaływania wychowawcze oraz kieruje procesy wychowawcze na właściwe tory.

Zadaniem wychowania jest wspomaganie dzieci w uzyskaniu orientacji etycznej, w odkrywaniu wartości i ich urzeczywistnieniu. Wartości w wychowaniu są bowiem drogą i celem, wyznaczają motywację działań, nadają im sens i kierunek, są kryterium wartościowania siebie, innych ludzi i otaczającego świata. Służą personalizacji życia, odnajdywaniu swojego miejsca w rodzinie, grupie koleżeńskiej, w społeczności lokalnej, regionalnej i narodowej. Są one punktem odniesienia wszystkich działań edukacyjnych.

Wychowanie służy nadawaniu wartościom realnego kształtu w codziennym życiu.

2. CHARAKTERYSTYKA PROGRAMU

Celem głównym Programu Wychowawczego Przedszkola jest stwarzanie warunków do pełnego rozwoju osobowego każdego z naszych wychowanków, zgodnego z ich wrodzonym potencjałem i możliwościami w relacjach ze środowiskiem społeczno - kulturowym i przyrodniczym.

Program wychowawczy Przedszkola Integracyjnego nr 5 im. Doroty Gellner w Świdniku, został stworzony w oparciu o Podstawę Programową Wychowania Przedszkolnego, która opisuje proces wspomaganie rozwoju i edukacji dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, ściśle skorelowany z Programami Wychowania Przedszkolnego przyjętymi do realizacji w placówce, a także oparty na wieloletnim doświadczeniu i obserwacji dziecięcych zachowań. Program został opracowany również w oparciu o diagnozę sytuacji wychowawczej w przedszkolu oraz wyniki ewaluacji wewnętrznej prowadzonej w placówce. Oznacza to, że cele i treści programu wychowawczego zawierają to, co zaleca Podstawa Programowa, a także dodatkowe cele i treści, które są konieczne dla zapewnienia dzieciom właściwego wychowania, ze zwróceniem szczególnej uwagi na prawa dziecka i prawa człowieka.

Program wychowawczy stanowi wytyczne dla dyrektora przedszkola, nauczycieli, pracowników niepedagogicznych, rodziców oraz instytucji wspomagających pracę przedszkola. Realizacja założeń programowych wpłynie na spójność i wielokierunkowość oddziaływań wychowawczych.

Pragniemy, aby rezultatem naszej pracy wychowawczej była dziecięca świadomość swojej wartości i indywidualności. Chcemy, aby każde dziecko rozumiało i respektowało zasady współżycia i współdziałania z innymi ludźmi. Aby nie obawiało się wyrażać swoich emocji, ale szanowało także odczucia innych. Naszym priorytetem jest wpojenie każdemu dziecku- istoty tolerancji, otwartości i wrażliwości- na otaczający je świat.

Program ma charakter otwarty, jego treści mogą być rozbudowywane zgodnie z potrzebami przedszkola. Treści wychowania stanowią spójny system wartości, które zostały ujęte w określone obszary wartości wraz z zasadami i ustalonymi normami postępowania. Pozwalają one rozwinąć i ukształtować te wiadomości oraz umiejętności, które są ważne ze względów wychowawczych.

Program przeznaczony jest dla wszystkich grup wiekowych i podzielony na poziomy ze względu na możliwości percepcyjne dzieci. Realizowany będzie w przeciągu całego roku w powiązaniu z tematami kompleksowymi materiału dydaktycznego.

Za realizację programu odpowiedzialni są wszyscy pracownicy przedszkola, a w szczególności nauczyciele. Program zostanie wykorzystany do tworzenia mikrosystemów wychowawczych dla poszczególnych grup. Zadania realizowane będą wspólnie z rodzicami. W ewaluacji uwzględnia się opinie wychowanków, rodziców, nauczycieli, pracowników przedszkola, przedstawicieli instytucji współpracujących.

3. CELE WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO

W założeniu przyjęte cele wychowawcze służą wychowaniu integralnemu, zmierzającemu do pełnego rozwoju osobowości dziecka. Niezbędnym w realizacji programu jest cel nadrzędny, który stanowi trzon do wyznaczania odpowiedniej drogi postępowania oraz określania sposobów realizacji przyjętych celów szczegółowych, kształcenia woli wychowanków, a także wprowadzanie ich w system ogólnoludzkich wartości i postaw moralnych.

3.1. CEL NADRZĘDNY:

Celem głównym Programu Wychowawczego Przedszkola jest stwarzanie warunków do pełnego rozwoju osobowego każdego z naszych wychowanków, zgodnego z ich wrodzonym potencjałem i możliwościami w relacjach ze środowiskiem społeczno - kulturowym i przyrodniczym.

3.2. CELE SZCZEGÓŁOWE:

- Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i sytuacjach zadaniowych.
- Kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i żywieniowych.
- Wdrażanie dzieci do przestrzegania zasad warunkujących bezpieczeństwo oraz dbałości o bezpieczeństwo własne i innych.
- Wychowanie dla poszanowania świata roślin i zwierząt.
- Kształtowanie wartości rodzinnych, obywatelskich i patriotycznych.
- Kształtowanie umiejętności zgodnego obcowania z ludźmi.
- Uczenie się rozróżniania dobra od zła i rozpoznawania własnych odczuć.
- Rozwijanie poczucia własnej wartości i zdolności emocjonalnej empatii.
- Tworzenie postawy zrozumienia i akceptacji

Cele szczegółowe określone zostały w następujących obszarach edukacyjnych przyjętych do realizacji programu:

- **Integracja;** przedszkole jako miejsce przyjaznego przebywania dzieci o różnym stopniu rozwoju (kształtowanie umiejętności społecznych dzieci: porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi, zgodne funkcjonowanie w zabawie i sytuacjach zadaniowych - 1)
- **Obyczajowość;** przedszkole jako miejsce, które pomaga dostrzegać wokół siebie wartości ważne dla społeczeństwa (kształtowanie czynności samoobsługowych, nawyków higienicznych i kulturalnych. Wdrażanie dzieci do utrzymania ładu i porządku – 2)
- **Zdrowie i bezpieczeństwo;** przedszkole jako miejsce, które rozwija umiejętności i nawyki oraz promuje zachowania pozwalające spojrzeć na zdrowie jako wartość (wdrażanie dzieci do dbałości o bezpieczeństwo własne i innych - 6)
- **Ekologia;** przedszkole jako miejsce, które uczy kochać i chronić otaczającą przyrodę (wychowanie do poszanowania roślin i zwierząt - 12)
- **Regionalizm/ Patriotyzm;** przedszkole jako miejsce, które tworzy warunki sprzyjające uczestniczeniu dzieci w życiu rodziny, lokalnego środowiska oraz klimat miłości do małej i wielkiej ojczyzny (wychowanie rodzinne, obywatelskie i patriotyczne - 15)

Cele szczegółowe wyznaczają kierunki działań niezbędnych do osiągnięcia zamierzonych rezultatów w postaci konkretnych umiejętności i postaw dzieci wyrażonych w programie jako procedury osiągania celów oraz założenia i treści programowe.

W realizacji powyższych celów nauczyciele współpracują ze sobą oraz z całym środowiskiem przedszkolnym, głównie zaś z Rodzicami.

4. PROCEDURY OSIĄGANIA CELÓW

Głównym zamierzeniem prezentowanego programu jest uświadomienie dziecku, że może zaspokoić własne potrzeby tylko w zgodzie z przyjętymi w danej społeczności normami i dzięki stosowaniu ich w codziennych sytuacjach.

Wyznacznikiem tego celu będą przewidywane umiejętności i osiągnięcia dzieci zawarte w dalszej części programu.

Treści programowe należy realizować w korelacji z planami tygodniowymi w formie zabaw rano, po południu lub w głównej części dnia, w bloku sytuacji edukacyjnych.

Każdy nauczyciel samodzielnie dokonuje wyboru jakie treści i w jaki sposób chce je realizować ze swoimi wychowankami. Uwzględnia przy tym zasadę stopniowania trudności i potrzeby dzieci.

Osiągnięcie celów uwarunkowane jest:

- Poznaniem przez nauczyciela struktury programowej;
- Dobrą organizacją i warunkami przebiegu procesu dydaktyczno – wychowawczego;
- Dostosowaniem zasad do potrzeb i możliwości wychowanków;
- Tworzeniem dziecku warunków sprzyjających wykorzystaniu w działaniach zdobytej przez nie wiedzy i przeżyć emocjonalnych;
- Rozwijaniem u dzieci postawy otwartej, samodzielnej, przystosowanej do społecznych uwarunkowań otoczenia; rozwijaniem serdecznej, przyjacielskiej atmosfery między wychowankami;
- Rozwijaniem wrażliwości na krzywdę innych z jednoczesnym aktywizowaniem do niesienia pomocy w konkretnych sytuacjach (np. pomoc koledze, który upadł)

Proces wychowawczy w przedszkolu jest kontynuacją wychowania w rodzinie, dlatego też ważna jest współpraca obu stron. Aby przebiegała ona w sposób harmonijny, to:

- Rodzice zapoznania są z Programem Wychowawczym Przedszkola Integracyjnego nr 5 w Świdniku;
- Biorą udział w zajęciach otwartych, uroczystościach i imprezach przedszkolnych organizowanych przez wychowawców grup;
- Biorą udział w wycieczkach i wyjściach poza teren przedszkola;
- Zapoznają się z gazetkami dotyczącymi tematyki umieszczanej na tablicy informacyjnej;
- Uczestniczą w zebraniach grupowych, warsztatach metodycznych, konsultacjach specjalistycznych;
- Przekazują istotne informacje o stanie psychofizycznym i zdrowotnym swojego dziecka w celu podejmowania adekwatnych decyzji wychowawczych, edukacyjnych lub terapeutycznych;

5. ZAŁOŻENIA PROGRAMU, METODY I FORMY ICH REALIZACJI

Do głównych **założeń** programu należą:

- stwarzanie sytuacji, w których dziecko lepiej pozna siebie i innych poprzez obserwowanie, naśladowanie rówieśników i dorosłych z otoczenia,
- pomoc w poznawaniu własnej sfery uczuciowej, opanowywania emocji i ich wyrażania, kształtowanie wrażliwości uczuciowej, umiejętności oddzielania sądów i ocen od emocji, umiejętności komunikowania się z ludźmi, umiejętności empatycznych
- dokonywanie oceny zachowań innych oraz ustosunkowanie się emocjonalne do nich,
- kierowanie doświadczeniami i kreowanie przez nauczyciela sytuacji edukacyjnych, sprzyjających kształtowaniu pozytywnego, optymistycznego spojrzenia dziecka na świat oraz budowaniu obrazu samego siebie jako składnika osobowości człowieka,
- kształtowanie życzliwego i otwartego stosunku do ludzi oraz przyrody
- uczenie dzieci rozwiązywania sytuacji trudnych na zasadzie kompromisu i uwzględniania potrzeb innych
- lepsze poznanie dzieci przez ich rodziców,
- integracja dzieci, nauczycieli i rodziców we wspólnych zajęciach jako pomoc w porozumiewaniu się, lepszym wzajemnym poznaniu,
- poznawanie przez rodziców sposobów wspomagania rozwoju dziecka i dróg porozumiewania się z nim,
- umożliwienie rodzicom i dzieciom spędzania wspólnego czasu w placówce,
- przeżywanie przez dzieci i rodziców wspólnej radości z przebywania ze sobą oraz wspólnych działań,
- poznanie werbalnych i pozawerbalnych środków komunikacji z dzieckiem, rodzicami i wychowawcą w trakcie spotkań integracyjnych.
- kształcenie woli poprzez ćwiczenie takich cech jak: pracowitość, wytrwałość, odpowiedzialność, systematyczność, zamiłowanie do porządku w swoim otoczeniu; umiejętność samokontroli
- zapewnienie pełnego i harmonijnego rozwoju fizycznego
- kształtowanie potrzeb i umiejętności dbania o własne zdrowie i wyrabianie czujności wobec zagrożeń dla zdrowia fizycznego, psychicznego oraz duchowego

Przekaz treści wychowawczych powinien odbywać się drogą najlepiej przyswajalną dla dziecka, a mianowicie :

- w sytuacjach problemowych dla dziecka, w których rzeczywiste zdarzenie staje się polem, na którym dokonuje się oceny
- na zajęciach, gdzie teoretycznie postawione przez nauczycielkę zadanie wywołuje problem niezaistniały, a konieczny do poznania przez dzieci
- w rozmowach, w których następuje zderzenie poglądów, wymiana doświadczeń i wypracowane zostają oceny moralne
- w działaniu, podczas którego utrwalają się pożądane cechy charakteru
- stwarzanie dziecku sztucznych sytuacji, wywołujących refleksję, z czasem przygotowujących go do prawidłowej reakcji

Rozpatrując oczekiwania rodziców jak i cele programu wychowawczego przedszkola, proponowane w nim treści wychowawcze będą realizowane w podziale na **trzy główne grupy umiejętności** :

1. **Usamodzielnienie się dzieci.**
2. **Wdrożenie dziecka do działań prozdrowotnych.**
3. **Uspołecznienie i postawy moralne**

Ad 1. Na poziomie wieku przedszkolnego oznacza ono samodzielne obsłużenie się dziecka w najprostszych czynnościach życia codziennego oraz samodzielne korzystanie z materiałów i narzędzi do zajęć i zabaw.

Podstawowe umiejętności jakie dziecko powinno opanować, które przyczynią się do jego usamodzielnienia to:

- zapinanie i odpinanie guzików, zatrzasków itp.,
- sznurowanie butów,
- składanie ubrania, ubieranie się,
- ścieranie kurzu szmatką,
- zamiatanie małą szczotką,
- opanowanie wszelkich pomocniczych czynności w czasie zajęć plastyczno – technicznych jak zaopatrzenie się w potrzebny materiał i przybory do zajęć,
- rozłożenie materiału,
- podłożenie papieru chroniącego stół przed pobrudzeniem,
- przestrzeganie by praca była czysta,
- zmywanie pędzelków i naczyń po pracy,
- ścieranie stołu,
- sprząkanie po zajęciach.

Ad 2. Na poziomie wieku dziecięcego ma ono na celu opanowanie najprostszych czynności związanych z higieną osobistą oraz wzbudzenie i utrwalenie zamiłowania do czystości osobistej i schludności oraz zachowań prozdrowotnych.

Umiejętności, które dziecko powinno opanować to:

- dokładne mycie i wycieranie rąk,
- umiejętne wycieranie nosa i dbałość o stałe posiadanie chusteczki do nosa,
- umiejętność czyszczenia zębów,
- utrzymanie w czystości butów,
- utrzymanie czystego i całego ubrania,
- utrzymanie obciętych i czystych paznokci,
- utrzymanie czystych i przyczesanych włosów,
- utrzymanie czystości ciała,
- przestrzeganie zasad bezpieczeństwa,
- przestrzeganie nawyków higieniczno – kulturalnych związanych z odżywianiem, hartowaniem, czystością, z higieną narządów zmysłowych i układu nerwowego,
- znajomość wiedzy co sprzyja a co zagraża zdrowiu,
- utrzymywanie pozytywnego stosunku do zabiegów leczniczych,
- utrzymywanie sprawności i umiejętności ruchowych,
- udział w spacerach i wycieczkach,
- przestrzeganie zasady ubierania się stosownie do pory roku,
- przestrzeganie zasady mówienia umiarkowanym głosem (nie hałasowanie),

Ad 3. Przedszkole ma przygotować do życia w grupie rówieśniczej i społeczeństwie. Jednakże do spraw społecznych należy wprowadzać dziecko licząc się z jego możliwościami psychicznymi. Dziecka nie należy czynić przedwcześnie dorosłym. Zagadnienia społeczne należy dzieciom podsuwać w takiej formie, w jakiej dziecko zdolne jest je przyjąć. Wychowanie społeczne na poziomie przedszkola ma na celu przygotowanie podłoża psychicznego dziecka pod istotę wychowania społecznego, którego formę pełną i ukształtowaną osiągnie dziecko w późniejszym wieku. W przedszkolu powinno stwarzać się jak najkorzystniejsze ku temu warunki.

Oddziaływania wychowawcze powodują uspołecznienie poprzez:

- utrzymanie porządku, poszanowania i umiejętności korzystania ze wspólnego dobra a w szczególności do porządku w szatni, toalecie, sali zajęć, w zabawkach, w pomocach materiałach do zajęć oraz poszanowania lokalu, sprzętów, zabawek, placu zabaw itp.,
- utrzymywanie najprostszych form współżycia towarzyskiego jak: przywitanie, pożegnanie, uprzejmość, szacunek dla dorosłych, starszych, posługiwanie się zwrotami „proszę, dziękuję, przepraszam, czy pozwolisz?, czy można?, itp.,
- podporządkowanie się wymaganiom grupy w momentach zorganizowanego życia zbiorowego jak: wspólna zbiórka, wspólny posiłek, stawanie parami lub w kolejce, wspólny spacer, wycieczka, zgodna praca i zabawa, poszanowanie pracy i zabawy kolegów,

- obowiązkowość i odpowiedzialność poprzez: udział dzieci w organizacji życia przedszkola: dyżury przy sprzątananiu zabawek, przy sprzątananiu sali po zajęciach, przy podlewaniu kwiatów, przy karmieniu zwierząt itp.,
- rozwijanie uczuć humanitarnych poprzez: wzajemną pomoc w potrzebie, opieki nad młodszym, chorym lub słabszym, opiekę nad roślinami i zwierzętami, sprawianie innym radości,
- rozwijanie poczucia więzi z całością przedszkola poprzez: dostrzeganie zmian zachodzących w przedszkolu, stwarzanie przyjaznej atmosfery współżycia z poszczególnymi grupami,
- poczucie łączności ze środowiskiem poprzez: kontakt z placówkami, zakładami użyteczności publicznej (poczta, sklepy, biblioteka, przychodnia zdrowia, straż pożarna, itp.,
- rozwijanie uczuć patriotycznych poprzez: rozpoznawanie i poszanowanie barw narodowych, godła Polski oraz hymnu narodowego, wprowadzenie i zaciekawienie problemami życia własnego regionu, miasta, poszanowanie dla pomników, miejsc pamięci narodowej, poszanowania języka polskiego, poszanowania tradycji i zwyczajów ludowych,
- rozwijanie i wzmacnianie więzi z rodziną poprzez: darzenie członków rodziny miłością i szacunkiem, zacieśnianie więzi emocjonalnej z członkami rodziny, uprzejmego i grzecznego odnoszenia się do członków rodziny, okazywanie zainteresowania domowymi obowiązkami, pełnienie drobnych usług, prac na rzecz rodziny, domu, poszanowanie pracy członków rodziny

Metody i formy pracy wychowawczej :

Wszystkie zajęcia w przedszkolu uwzględniają założenia programu wychowawczego, nauczyciele dostosowują przekazywanie wiedzy oraz kształtowanie umiejętności i postaw wychowanków do odpowiedniej w tym wieku aktywności dzieci, umożliwiają poznawanie świata, inspirują do wyrażania własnych myśli i przeżyć, rozbudzają ciekawość poznawczą i motywację do dalszej edukacji.

Realizując program wychowawczy przedszkola wykorzystujemy elementy wielu atrakcyjnych form i metod wspierających aktywność oraz samodzielność, zachęcających do twórczych poszukiwań, pozwalających na ukazaniu zalet i walorów każdego dziecka.

Metody pracy:

- metody podające (przyswajanie): opowiadanie, pogadanka, historyjka obrazkowa, wiersze piosenki, praca z tekstem;
- metody problemowe (odkrywanie): gry dydaktyczne, giełda pomysłów - „Burza mózgów", inscenizacja;
- metody praktyczne (działanie): ćwiczenia, gry dydaktyczne, zabawy intelektualne np. rebusy, krzyżówki, rozsypani, prace użyteczne, proste doświadczenia;
- metody aktywizujące: – pedagogika zabawy, Ruchu Rozwijającego W. Sherborne, C. Orffa, metoda projektów, drama, wystawa (ekspozycja), pokaz;

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- zabawa oraz inne rodzaje działalności dzieci pozwalające na rozwijanie własnej inicjatywy;
- czynności samoobsługowe dzieci (np. związane z utrzymaniem higieny osobistej, porządku w sali, szatni) oraz prace użyteczne na rzecz przedszkola, domu itp.;
- spacery i wycieczki;
- zajęcia organizowane przez nauczycielkę z całą grupą lub prowadzone w mniejszych zespołach;
- udział w imprezach i uroczystościach organizowanych w przedszkolu i poza nim;
- udział w konkursach, festiwalach, przeglądach, quizach, turniejach;

6. ZADANIA WYCHOWAWCZE W ZAKRESIE REALIZACJI ZAŁOŻEŃ PROGRAMU WYCHOWAWCZEGO

Przedszkole w równej mierze pełni funkcje opiekuńcze, wychowawcze i kształcące. Jego zadaniem jest zapewnienie dzieciom możliwości wspólnej zabawy i nauki w warunkach bezpiecznych, przyjaznych i dostosowanych do ich potrzeb rozwojowych.

Ogromną rolę natomiast w procesie wychowania i edukacji odgrywa człowiek specjalnie powołany do realizowania wyznaczonych celów opiekuńczo –wychowawczo – dydaktycznych, to nauczyciel – wychowawca.

Specyfika tego zawodu polega na tym, że nie da się określić konkretnych kompetencji wychowawczych, czy jednego, zamkniętego systemu zasad, technik i metod działania w stosunku do wszystkich dzieci. One istnieją i są potrzebne, ale aby wychowawca – nauczyciel mógł z nich korzystać musi dokonać ich samodzielnego uprawomocnienia, to znaczy musi wiedzieć w związku z jakimi okolicznościami znajdują one zastosowanie w konkretnej sytuacji.

Nauczyciel kontaktuje się z wychowanymi w różnych sytuacjach. Najczęściej aranżuje je sam, podczas zajęć, wspólnej wycieczki czy zabawy, ale czasem sytuacje dostarcza samo życie. Zawsze jednak wychowawca zajmuje jakieś stanowisko, rozmawia, próbuje w sposób jawny lub ukryty wpłynąć na zachowanie dziecka, które decydują o jego postawach, wyznaczają stosunek do drugiego człowieka, czy do celów grupy, do której należy.

Najważniejszą istotą w wychowaniu jest jednak fakt, aby wszyscy, zarówno rodzice jak i cały personel przedszkola kierowali się zasadą, że jest coś, co w istotny sposób odróżnia nauczanie wartości od edukacji w innych dziedzinach, a mianowicie: najistotniejszym elementem tej nauki jest **przykład własny dorosłych**.

Nie teoria, lecz zachowania dorosłych, czyli ich system wartości w działaniu, najdobitniej przemawiają do dzieci. Trzeba być bardzo uważnym, by praktykowane przez nas w codziennym życiu wartości, które dzieci dostrzegają i nieomylnie interpretują, były spójne z tymi, które głosimy i których chcemy się nauczyć. A niewątpliwie „nauczenie dziecka wartości jest najważniejszym zadaniem wychowawczym dla rodziców i nauczycieli, bowiem mocny system wartości moralnych i umiejętność kierowania się nimi w życiu to najważniejszy kapitał, w jaki powinniśmy wyposażać dziecko, ponieważ wartości moralne stoją na straży życia i jego jakości, skłaniają nas do zachowań, które są dobre dla wszystkich i nikogo nie krzywdzą”.

6.1. WSKAZÓWKI DLA NAUCZYCIELI I RODZICÓW DO REALIZACJI PROGRAMU WYCHOWAWCZEGO PRZEDSZKOŁA:

- Bądźcie konsekwentni, róbcie to co mówicie i mówcie o tym, co robicie.
- Bądźcie świadomi, czego uczycie.
- Bądźcie żywym przykładem właściwego zachowania.
- Bądźcie dobrymi obserwatorami dzieci.
- Dobrze poznajcie siebie i swoje możliwości.
- Połóżcie nacisk na pogłębianie swoich wiadomości i możliwości.
- Twórzcie atmosferę wzajemnego zaufania i szacunku.

6.2. ZADANIA PRZEDSZKOŁA JAKO ŚRODOWISKA WYCHOWAWCZEGO:

Opieka wychowawców i całego personelu przedszkola nad biologicznym i psychologicznym rozwojem wychowanków poprzez:

- Zbadanie oczekiwań rodziców w zakresie metod wychowawczych.
- Ustawiczne poznawanie i stosowanie metod skutecznego oddziaływania wychowawczego.
- Systematyczne przeprowadzanie zajęć profilaktyczno – edukacyjnych, uczących dzieci jak chronić się przed niebezpieczeństwem i radzić sobie w trudnych sytuacjach.
- Współdziałanie z instytucjami oraz specjalistami w celu otoczenia opieką i terapią dzieci dotkniętych przemocą i zaniedbanych wychowawczo.
- Wspieranie działań wychowawczych rodziców, integrowanie oddziaływań wychowawczych własnych, rodziny, środowiska.
- Prowadzenie dostosowanych do możliwości dzieci form zabaw, wyrabiających asertywność, poczucie własnej wartości, umiejętności słuchania innych i skutecznej komunikacji międzyludzkiej.
- Stosowanie systemu wzmacniania pozytywnych zachowań dzieci.
- Kształtowanie postaw tolerancji i akceptacji inności.
- Stwarzanie przyjaznej i bezpiecznej atmosfery
- Wskazywanie możliwości poznania samego siebie przez dzieci (określenie własnych zainteresowań, uzdolnień, cenionych wartości i cech osobowości, samoakceptacja)
- Zachęcanie do podejmowania właściwych, samodzielnych wyborów
- Skoordynowanie oddziaływań wychowawczych domu, przedszkola, grupy dziecięcej
- Wyrabianie samodzielności i umiejętności działania na rzecz innych

6.3. ROLA I ZADANIA NAUCZYCIELA W PROCESIE WYCHOWAWCZYM

- Współdziała z rodzicami i opiekunami prawnymi oraz całym personelem przedszkola, współpracując w zakresie realizacji zadań wynikających z podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz poprzez włączanie rodziców w życie przedszkola ;
- Planuje i prowadzi pracę dydaktyczno – wychowawczą oraz jest odpowiedzialny za jej efekty;
- Zbiera informacje o dzieciach – prowadzi obserwacje pedagogiczne mające na celu poznanie i zabezpieczenie potrzeb rozwojowych dziecka ;
- Współpracuje ze specjalistami świadczącymi pomoc psychologiczno – pedagogiczną , opieką zdrowotną i inną;
- Stwarza podstawy partnerstwa pomiędzy wszystkimi członkami społeczności przedszkolnej;
- Współpracuje z personelem obsługi we wszystkich działaniach wychowawczych w grupie w celu ujednoczenia oddziaływań;
- Stwarza klimat wzajemnego szacunku i zaufania we wspólnych kontaktach;
- Wspiera każdego wychowanka w jego rozwoju;
- Kształci i wychowuje dzieci w umiłowaniu Ojczyzny w atmosferze wolności sumienia i szacunku dla każdego człowieka;
- Dbą o kształtowanie u wychowanków postaw moralnych i obywatelskich;
- Tworzy warunki wspomagające rozwój dzieci, ich zdolności i zainteresowania oraz dąży do pobudzenia procesów rozwojowych, do optymalnej aktywizacji dzieci poprzez wykorzystywanie ich własnej inicjatywy;
- Wspiera rozwój aktywności poznawczej dziecka nastawionej na poznawanie samego siebie oraz rzeczywistości społeczno - kulturalnej i przyrodniczej;
- Kreuje „okazje edukacyjne”, czyli stwarza dziecku możliwości wyboru zadań, czasu ich realizacji, wyboru partnerów i środków materialnych;

- Kształtuje umiejętności współlistnienia i współdziałania w grupie dziecięcej oraz społecznej poprzez wspólną zabawę, naukę, pracę i wybór właściwych form spędzania wolnego czasu;
- Pomaga w budowaniu przez dziecko obrazu własnej osoby w oparciu o rzetelną samoocenę;
- Zaszczepia w dziecku postawy pozytywnego i zrównoważonego reagowania w sytuacjach trudnych oraz właściwego sposobu wyrażania ocen i sądów aprobujących lub negujących różne zachowania swoje i innych osób;
- Uczy i wychowuje własnym przykładem kulturalnego i moralnego życia oraz postępowania;
- Szanuje godność wychowanka jako osoby; akceptuje go, uznaje jego prawa; pozwala mu na wyrażanie w sposób wolny (lecz społecznie akceptowany) jego własnych myśli, ocen i sądów;
- Otacza indywidualną opieką każdego z wychowanków i dostosowuje metody oraz formy pracy do jego możliwości;
- Potrafi sprawiedliwie rozstrzygać konflikty w grupie;
- Potrafi wzmacniać u dziecka wiarę we własne siły oraz kształtować charakter aprobowany społecznie;
- Jest kreatywny i potrafi wczuć się w indywidualną sytuację dziecka oraz dostrzec motywy jakie nim kierują;
- Dbą o zdrowie i bezpieczeństwo wychowanków;
- Zawsze dotrzymuje danego słowa i dochowuje tajemnic;
- Utrzymuje stały kontakt z rodzicami (opiekunami) oraz udziela im rzetelnych informacji na temat dziecka, jego zachowania i rozwoju;
- W relacjach z rodzicami pełni rolę inspirującą i integrującą proces wychowawczy; wzbogaca wiedzę pedagogiczną rodziców; zbiera niezbędne informacje dotyczące warunków życia dziecka, jego zainteresowań oraz potrzeb;
- Współpracuje z domem rodzinnym wychowanka w celu ujednolicenia oddziaływań wychowawczych;
- Codziennie sumiennie przygotowuje się do pracy z dziećmi;
- Prowadzi dokumentację zgodnie z określonymi przepisami;
- Doskonali swoje kwalifikacje zawodowe ;
- Dąży do pełni własnego rozwoju osobowego;
- Współtworzy dobrą atmosferę pracy w przedszkolu;
- Przestrzega podstawowych zasad BHP i p.poż. oraz dyscypliny pracy

6.4. ROLA I ZADANIA PERSONELU OBSŁUGI PRZEDSZKOLA W PROCESIE WYCHOWAWCZYM

- Na bieżąco zapoznaje się z zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy, z zasadami zdrowia i życia dziecka;
- Ściśle współpracuje z nauczycielem w ramach pracy wychowawczej w grupie;
- Jest odpowiedzialny, kulturalny i taktowny; dba o stworzenie pozytywnej atmosfery w kontaktach z dziećmi, rodzicami i innymi pracownikami przedszkola;
- Jest miły i serdeczny w stosunku do dzieci oraz zaspokaja ich potrzeby w zgodzie ze swoimi kompetencjami;
- Jest otwarty na problemy dzieci i potrafi im zaradzić;
- Z zaangażowaniem włącza się we wszystkie działania w grupie oraz w działania wynikające z realizacji planów pracy przedszkola;
- Przyczynia się do dbałości o dobry klimat i atmosferę, przestrzegając zasad współżycia społecznego;
- Nie angażuje się w kontakty nauczyciela z rodzicami

6.5. ROLA I ZADANIA RODZICA W PROCESIE WYCHOWAWCZYM

- Rodzice są pierwszymi wychowawcami swoich dzieci
- Ścisłe współpracują z nauczycielem w celu ujednoczenia oddziaływań wychowawczych i określenia indywidualnej drogi rozwoju ich dziecka
- Rodzice dzielą się z nauczycielem swoimi spostrzeżeniami i obserwacjami z zachowania dziecka w domu
- Chętnie korzystają z porad nauczyciela oraz dbają o klimat wzajemnego szacunku i zaufania względem pracowników przedszkola
- Aktywnie uczestniczą w życiu przedszkola dla lepszego poznania działań placówki i sposobu funkcjonowania dziecka w środowisku rówieśniczym
- Rodzice dziecka podlegającego obowiązkowi rocznego przygotowania szkolnego zobowiązani są do zapewnienia regularnego uczęszczania dziecka na zajęcia przedszkolne.
- Rodzice zobowiązani są do zapewnienia dziecku warunków umożliwiających przygotowanie się do zajęć, a w szczególności: wyposażenie w niezbędne materiały i przybory edukacyjne, zorganizowanie czasu i odpowiedniego miejsca do pracy
- Rodzice zobowiązani są do dbania o prawidłowy rozwój fizyczny i psychiczny swojego dziecka poprzez: stworzenie pozytywnej atmosfery w rodzinie, zapewnienie posiłków, a zwłaszcza śniadania oraz odzieży stosownie do pory roku, odbywanie wizyt u lekarza pediatry, w razie potrzeby u specjalistów oraz w poradni psychologiczno – pedagogicznej
- Rodzice w miarę własnych możliwości wspomagają przedszkole w organizacji, dofinansowaniu i opiece nad dziećmi podczas wyjazdów, imprez kulturalnych oraz realizacji zadań wynikających z programów nauczania i wychowania.
- Dbają o bezpieczeństwo dzieci w drodze do i z przedszkola
- Uczestniczą w zebraniach rodzicielskich.

6.6. ZASADY WSPÓŁPRACY WYCHOWAWCZEJ Z RODZICAMI

Rodzina i przedszkole to dwa ważne środowiska wychowawcze dziecka mające decydujący wpływ na prawidłowy jego rozwój. Współdziałanie nauczycieli i rodziców jest jednym z istotnych czynników prawidłowego procesu wychowawczego. Wpływa zarówno na postępy dzieci w nauce, jak i w zachowaniu. Daje też szansę ciągłego doskonalenia się nauczycieli i rodziców jako wychowawców odpowiedzialnych za wielostronny rozwój dzieci. Skuteczność tego oddziaływania uwarunkowana jest wzajemnym i ścisłym współdziałaniem. Dlatego wychowawcy dążą do ujednoczenia oddziaływań dydaktyczno – wychowawczych na płaszczyźnie przedszkole-dom oraz do pełnej współpracy rodziców z placówką.

Zakres tej współpracy obejmuje:

- Poznanie przez nauczyciela środowiska rodzinnego wychowanków;
- Udzielanie pełnej i rzetelnej informacji na temat zachowania dziecka, jego postępów lub trudności w zdobywaniu umiejętności i wiedzy;
- Zaznajomienie rodziców z dokumentami regulującymi pracę przedszkola, a w szczególności ze statutem przedszkola, koncepcją pracy przedszkola, programem wychowawczym i profilaktyki;
- Włączanie rodziców w różnego rodzaju formy działalności placówki (przedstawienia, wycieczki, imprezy organizowane w przedszkolu);
- Inspirowanie rodziców do działań na rzecz grupy, przedszkola i ochrony środowiska;
- Współdziałanie obu środowisk w celu ujednoczenia działań wychowawczych;
- Prowadzenie pedagogizacji rodziców;
- Stwarzanie pozytywnej atmosfery we wzajemnych kontaktach;

- Inicjowanie pomocy rodziców w ulepszeniu warunków pracy placówki

Formy tej współpracy obejmują następujące działania z rodzicami:

- zebrania ogólne z rodzicami oraz Radą Rodziców
- zebrania grupowe
- konsultacje indywidualne
- spotkania okolicznościowe
- organizacja dni /zajęć otwartych dla rodziców/dni adaptacyjnych
- uroczystości
- festyny, pikniki
- prelekcje, pogadanki, warsztaty
- prowadzenie kącika dla rodziców (pedagogizacja rodziców)
- grupy dyskusyjne
- wyjazdy integracyjne
- konsultacje specjalistyczne
- kontakty telefoniczne i mailowe, fora dyskusyjne
- kontakty między rodzicami
- plany współpracy z rodzicami
- program wychowawczy
- zeszyty korespondencji i kontaktów z rodzicami
- tablice informacyjne dla rodziców
- strona internetowa przedszkola
- włączenie rodziców do organizacji imprez kalendarzowych, przedszkolnych
- angażowanie rodziców w pracę na rzecz przedszkola

6.7. ZASADY WSPÓŁPRACY ZE ŚRODOWISKIEM LOKALNYM

- Kontynuowanie współpracy z Poradnią Psychologiczno – Pedagogiczną oraz innymi instytucjami specjalistycznymi i placówkami oświatowymi, a także organizacjami społecznymi działającymi na terenie powiatu;
- Wymiana doświadczeń, konsultacje, diagnozowanie oraz udział w proponowanych akcjach, uroczystościach, imprezach masowych lub działaniach pomocowych na rzecz wychowanków i osób ze środowiska lokalnego, znajdujących się w szczególnej sytuacji życiowej;
- Realizowanie programów współpracy oświatowej oraz specjalistyczno –środowiskowej;
- Organizowanie imprez artystycznych, kulturalno – oświatowych i społecznych dla rodziców oraz środowiska lokalnego;
- Współdziałanie w pozyskiwaniu sponsorów na potrzeby związane z wychowaniem dzieci

7. PRAWA I OBOWIĄZKI PRZEDSZKOLAKA

Dziecko w przedszkolu ma zagwarantowane wszystkie prawa wynikające z Konwencji Praw Dziecka, w tym:

- Zaspokajania i poszanowania potrzeb rozwojowych, a szczególnie potrzeby bezpieczeństwa i akceptacji;
- Prawidłowo zorganizowanego procesu opiekuńczo – wychowawczo – dydaktycznego, zgodnie z zasadami higieny pracy umysłowej;
- Ochrony przed wszelkimi przejawami lub formami przemocy fizycznej bądź psychicznej
- Zdrowego jedzenia;
- Zaspokojenia ciekawości i poznania otaczającej go rzeczywistości;
- Badania i odkrywania;
- Kontaktu i zabawy z innymi, wyboru towarzyszy zabaw;
- Rozwijania swoich zainteresowań i własnych możliwości twórczych oraz prawidłowych kontaktów społecznych;
- Decydowania i dokonywania wyborów, wyrażania własnego zdania, sądów i oczekiwań;
- Poznania, nazywania i wyrażania własnych myśli, uczuć i emocji;
- Zrozumiałego dla siebie systemu wyróżnień, nagród i logicznych konsekwencji.
- Poszanowania własnej godności i prawo do nietykalności;
- Proszczenia o to czego chce, ale nie bezwzględnego wymagania tego;
- Popelniania błędów i możliwości naprawiania ich;
- Akceptacji takim, jakim ono jest;
- Przebywania w warunkach sprzyjających jego rozwojowi;
- Korzystania z dóbr kulturalnych
- Indywidualnego tempa procesu rozwojowego;
- Poszanowania jego i cudzej własności;
- Znajomości swoich praw i korzystania z nich;
- Ciszy, spokoju, snu, wypoczynku i samotności, gdy tego potrzebuje;
- Przebywania wśród osób odpowiedzialnych i zaangażowanych, do których może się zwrócić
- Pomocy dorosłego w sytuacjach trudnych;
- Podejmowania decyzji (ograniczonych względami bezpieczeństwa) i odczuwania z tego powodu sukcesu lub ponoszenia ich konsekwencji;

Dziecko w przedszkolu, w trosce o bezpieczeństwo własne i innych, ma obowiązek:

- Przestrzegać zasad i norm współżycia w grupie;
- Nie oddalać się od grupy bez pozwolenia osoby dorosłej;
- Zgłaszać swoje niedyspozycje zdrowotne, złe samopoczucie i potrzeby fizjologiczne oraz zgłaszać wszystkie przykre wypadki lub uszkodzenia związane ze zdrowiem dzieci;
- Nie przeszkadzać innym w zabawie, gdy sam nie ma na nią ochoty;
- Po skończonej pracy lub zabawie posprzątać miejsce własnej działalności;
- Dbać o sprzęt i zabawki znajdujące się w przedszkolu oraz estetykę i czystość pomieszczeń, w których przebywa;
- Umieć dzielić się z kolegami atrakcyjnymi zabawkami;
- Szanować prawo do zabawy wszystkich kolegów;
- Zachowywać zasady bezpieczeństwa podczas zabawy;
- Nie przeszkadzać odpoczywającym;
- Poprawnie zachowywać się w miejscach publicznych;
- Przejawiać właściwy stosunek do rówieśników i osób starszych, wynikający z postaw respektowania podstawowych norm społecznych i etycznych

8. PRAWA I OBOWIĄZKI RODZICÓW

Rodzice mają prawo do :

- Zapoznania się z programem oraz zadaniami wynikającymi z programu rozwoju przedszkola i planów pracy nauczyciela w danym oddziale;
- Uzyskiwania na bieżąco rzetelnej informacji na temat swojego dziecka;
- Uzyskiwania porad i wskazówek od nauczycieli oraz specjalistów w rozpoznawaniu przyczyn trudności wychowawczych oraz doborze metod udzielania pomocy dziecku;
- Wyrażania i przekazywania nauczycielowi oraz dyrektorowi wniosków, propozycji i uwag dotyczących pracy przedszkola;
- Decydowania o liczbie godzin pobytu dziecka w przedszkolu;
- Uczestniczenia w zajęciach dydaktyczno-wychowawczych;
- Aktywnego uczestnictwa w życiu przedszkola i oddziału, do którego uczęszcza jego dziecko;
- Uczestniczenia w zebraniach rodziców, podejmowaniu decyzji służących dobru ogółu dzieci;
- Służenia pomocą opiekuńczą podczas planowanych wyjazdów i wycieczek

Do podstawowych obowiązków rodziców dziecka należy:

- Przestrzeganie Statutu Przedszkola Integracyjnego nr 5 im. Doroty Gellner w Świdniku;
- Zaopatrzenie dziecka w niezbędną odzież, przedmioty i przybory;
- Respektowanie uchwał Rady Pedagogicznej i Rady Rodziców podjętych w ramach ich kompetencji;
- Przyprawianie i odbieranie dziecka z przedszkola osobiście lub przez upoważnione osoby zapewniające dziecku pełne bezpieczeństwo;
- Przestrzeganie godzin pracy przedszkola;
- Terminowe uiszczanie odpłatności za świadczenia usług w przedszkolu, wynikające z umowy;
- Informowanie o przyczynach nieobecności dziecka w przedszkolu, niezwłocznie zawiadamianie o zatruciach pokarmowych i chorobach zakaźnych;
- Przestrzeganie zasad higieny i bhp na terenie przedszkola;
- Wykazywanie zainteresowania postępami dziecka w procesie dydaktyczno-wychowawczym, uczestniczyć w zebraniach rodziców, utrzymywać stały kontakt z nauczycielem bądź dyrektorem przedszkola w celu uzyskania aktualnych informacji o dziecku

9. SYSTEM MOTYWACJI STOSOWANY W PRZEDSZKOLU

System motywacji dzieci w przedszkolu wzmacnia zachowania pożądane, ale również zmniejsza/eliminuje zachowania niepożądane dziecka. Należy pamiętać o podstawowych zasadach w procesie motywacyjnym:

Po pierwsze: Budowanie systemu motywacji opiera się na stosowaniu nagrody zaraz po wystąpieniu zachowania pożądanego, przechodzeniu od nagradzania ciągłego do sporadycznego, nagradzania nie tylko efektów, ale też prób wykonania czynności.

Po drugie: Należy pamiętać o tym, że wzmocnienia są zawsze sprawą indywidualną, tzn. wzrost częstotliwości występowania określonej reakcji u jednej osoby i czynnik, który powoduje ten wzrost, nie muszą być takie same, jak w przypadku innej osoby.

Po trzecie: Dzieci potrzebują precyzyjnego określenia co jest dozwolone, a czego nie wolno. Opracowując wspólnie z nimi „Kodeks postępowania” w różnych sytuacjach społecznych, musimy zarówno wspierać i motywować je do przestrzegania obowiązujących norm i zasad, jak również konsekwentnie egzekwować go, ale w poczuciu sprawiedliwości, poszanowania i godności wobec każdego dziecka.

Po czwarte: Dzieci częściej reagują na nagrodę i pochwałę niż karę, dlatego też program wychowawczy przedszkola oparty jest na wzmocnieniach pozytywnych, nauczyciele jednak powinni unikać nadmiaru nagród zachowując konsekwencję w stosowaniu wzmocnień

9.1. NAGRODY

Skutecznym środkiem wychowania są pochwały i nagrody. Mają one wartość zachęcającą do pracy dla każdego człowieka, a tym bardziej dla dziecka. Uznanie i akceptacja mobilizują do podejmowania dalszych wysiłków.

Zasady budowania systemu nagród:

- Nagrody należy dobierać według zainteresowań i upodobań dziecka;
- Należy łączyć nagrody konkretne – rzeczowe ze społecznymi podkreślając wartość jednych i drugich wzmocnień;
- Nagrody należy stosować zaraz po występowaniu zachowania pożądanego;
- Należy przechodzić od nagradzania ciągłego do sporadycznego;
- Należy unikać nadmiaru nagród;
- Nagrody należy skonsultować z rodzicami;
- Nagradzać należy również próby wykonania czynności, wysiłek, a nie tylko efekt;
- Nagroda powinna być różnorodna i weryfikowana;
- W miarę potrzeby należy stosować indywidualny system motywacji (dla trudnego dziecka);
- Należy zachować konsekwencję w stosowaniu wzmocnień

Warunki dokonywania wyboru wzmocnień:

- Należy wziąć pod uwagę wiek dziecka, rozpoznać jego zainteresowania;
- Należy dokładnie określić zachowania, które chcemy wzmacniać, zmieniać;
- Należy jasno ustalić i wypisać potencjalne wzmocnienia;
- Należy uwzględnić we wzmocnieniach różnego rodzaju nowości;

- Należy wykorzystać wzmocnienia naturalne

Przykłady zachowań, za które dziecko jest nagradzane:

- Stosowanie się do ustalonych wspólnie umów i zasad postępowania oraz postaw społecznych;
- Wysiłek włożony w wykonanie pracy, zadania z uwzględnieniem możliwości dziecka;
- Wypełnienie podjętych obowiązków;
- Bezinteresowną pomoc innym;
- Stosowanie zasad ochrony przyrody;
- Aktywny udział w pracach grupy

Formy wzmocnień (nagród) stosowanych w systemie motywacji:

1. Nagrody społeczne:

- Pochwała bezpośrednia (indywidualna);
- Pochwała pośrednia (przed grupą);
- Pochwała przed rodzicem;
- Pochwała przed dorosłymi osobami znaczącymi dla dziecka;
- Atrakcyjna zabawa według pomysłu dziecka;
- Darzenie dziecka szczególnym zaufaniem, np. zwiększając zakres jego samodzielności poprzez pełnienie określonych dyżurów (w łazience, w szatni, podczas posiłków, w kąciakach zainteresowań itp.)

2. Nagrody rzeczowe:

- Różnego rodzaju emblematy (np. uśmiechnięte minki lub buźki, czerwone serduszka, słoneczka, gwiazdki, samochody, zwierzątka i inne), naklejki itp.;
- Nagrody rzeczowe ustalone wspólnie z rodzicami (książeczki do kolorowania, jajko niespodzianka, lizak, maskotka lub inna zabawka);
- Dyplomy, medale, ordery itp.;
- Nagroda tygodnia, np. opiekowanie się przez weekend maskotką grupy lub inna nagroda wybrana przez grupę

9.2. KARY

Wraz z ustaleniem norm postępowania, wskazane jest również ustalenie określonych konsekwencji za brak podporządkowania się przyjętym wspólnie normom, umowom i zasadom.

Konsekwencje w postaci kary w przedszkolu występują jako ostateczny argument wychowawczy. Stosowane są po wyczerpaniu wszystkich środków, w sytuacjach wyjątkowych, do których zaliczamy następujące sytuacje:

- Zastosowana kara przyczynia się do wytwarzania reakcji unikania przez dziecko określonych czynności społecznie niepożądanych, m.in. zachowań agresywnych;
- Czyny dziecka mają z natury duży ciężar gatunkowy, są szkodliwe dla niego samego lub innych – w przypadku dzieci w wieku przedszkolnym to głównie różne formy zachowań agresywnych;
- Stajemy przed otwartym buntem dziecka przeciw autorytetowi rodzica lub nauczyciela, np. nie będę Cię słuchał, nie posprzątam zabawek, nie idę do domu...;
- Zachowanie niepożądane dziecka powtarza się często

W sytuacji konieczności zastosowania kary, jako ostatecznego środka wychowawczego, należy pamiętać o istotnych zasadach stosowania systemu dezaprobaty i konsekwencji za zachowania niepożądane dziecka.

Zasady systemu konsekwencji za zachowania niepożądane:

- Kara musi być powiązana ze złym czynem;
- Powinna być wymierzona bezpośrednio po wystąpieniu zachowania niepożądanego, nigdy odkładana na później;
- Kara powinna być stosowana konsekwentnie – za każdym razem, gdy dziecko złamie normę, czyli jeśli w jednym przypadku za coś ukarzymy, a w innym za to samo przewinienie kara nie zostanie wymierzona, niepożądane zachowanie nie tylko nie zostanie wyeliminowane, ale ich częstotliwość może się zwiększyć;
- Rodzice oraz nauczyciel w przedszkolu powinni stosować za dane złe zachowanie te same, co do istoty kary;
- Ważna jest postawa w czasie wymierzania kary, a mianowicie spokój i opanowanie jest ważnym czynnikiem, który wpływa na reakcję dziecka i powoduje zrozumienie zasadności kary (budowanie poczucia wartości i godności człowieka nawet w sytuacji ponoszenia konsekwencji za własne czyny);
- Przed wymierzeniem kary należy odwołać się do obowiązujących w domu i w grupie przedszkolnej tzw. kontraktów, kodeksów, umów i zachęcać dziecko do oceny własnego postępowania, ucząc go jednocześnie refleksyjności i odpowiedzialności za własne czyny
- Należy dobrze obserwować reakcję dziecka na karę – jego uczucia są równie ważne jak sama kara, ponieważ każde dziecko jest inne - dla jednego wielką karą będzie upomnienie udzielone zdecydowanym tonem, dla innego słowna dezaprobata to przysłowiowa „pestka”;
- Nauczyciel lub rodzic zmuszony do wymierzenia kary dziecku, powinien stosować zasadę tzw. „5S”, tj. **„Szybka – Skuteczna – Sprawiedliwa – Sprzężona z postępkim – Sympatyczna”** (bez poniżania i wrzasku)

Sposoby pomocy dziecku w sytuacjach trudnych:

- Ograniczać zbędne wypowiedzi (np. bo Ty zawsze, bo Ty nigdy);
- Mówić do grupy, a gdy dziecko nie reaguje – do niego kierować takie samo polecenie;
- Wydawać krótkie polecenia, długie dzielić na etapy;
- Nie zmieniać intonacji głosu – nie krzyczeć;
- Stosować wypowiedzi werbalne i manualne
- Zastosować inny rodzaj aktywności, mającej na celu rozładowanie negatywnych emocji
- Modelowanie zachowania – empatyczna komunikacja z dzieckiem;

Przykłady zachowań, za które dziecko ponosi konsekwencje w postaci kary:

- Nieprzestrzeganie ustalonych norm i zasad współdziałania w grupie i przedszkolu;
- Stwarzanie sytuacji zagrażających bezpieczeństwu i zdrowiu własnemu oraz innych;
- Zachowania agresywne;
- Niszczenie mienia, cudzej własności oraz wytworów pracy;
- Celowe nie wywiązywanie się z podjętych obowiązków;

Formy dezaprobaty i konsekwencji (kar) za zachowania niepożądane:

- Rozmowa indywidualna z dzieckiem – ukazanie następstw niewłaściwego zachowania, skłonienie dziecka do autorefleksji;

- Upomnienie słowne – wyjaśnienie dziecku jego niewłaściwego zachowania (nazwanie przewinienia dziecka, wytłumaczenie jaką normę, czy zasadę złamało, odwołanie się do „Kodeksu grupowego”, przypomnienie, jaką karę ustalono za złamanie danej normy i stanowcza prośba o zmianę zachowania);
- Kara naturalna, jako bezpośrednie następstwo winy – zadośćuczynienie wyrządzonej krzywdzie, tylko w sytuacjach niezagrożających zdrowiu dziecka;
- Wyrażenie przez nauczyciela smutku i niezadowolenia (dezaprobaty) z powodu zachowania dziecka;
- „kącik ciszy” – odsunięcie dziecka na krótki czas od zabawy, w celu wygaszenia negatywnych emocji;
- Czasowe odebranie przyznanego dziecku przywileju – nie otrzymuje nagrody;

10. OBSZARY ODDZIAŁYWANIA WYCHOWAWCZYCH

Wartość uniwersalna: Integracja społeczna

Zasada: Przedszkole jako miejsce przyjaznego przebywania dzieci o różnym stopniu rozwoju

Wartości	Zadania wychowawcze	Oczekiwane zachowania dzieci	Przykładowe sposoby realizacji
Empatia i integracja Współdziałanie w grupie Respektowanie umów i reguł Przyjaźń Szacunek Uczciwość Akceptacja Odwaga Odpowiedzialność Kultura osobista	<ul style="list-style-type: none"> • Rozróżnianie negatywnych i pozytywnych form zachowania; • Akceptowanie drugiego człowieka; • Rozróżnianie dobra od zła, • Przestrzeganie kompromisu w zabawie, • Rozwiązywanie konfliktów, • Dostrzeganie potrzeby niesienia pomocy osobom potrzebującym ,starszym, słabszym i niepełnosprawnym • Rozpoznawanie i nazywanie uczuć innych, • Kształtowanie samodzielności, • Kształtowanie odporności emocjonalnej. • Doskonalenie umiejętności porozumiewania się w grupie • Kształtowanie umiejętności społecznych dzieci • Porozumiewanie się z dorosłymi i dziećmi • Zgodne funkcjonowanie w zabawie 	<ul style="list-style-type: none"> • Wykazuje zachowania empatyczne • Zgodnie współdziała w grupie • Przestrzega zasad i norm • Zawiera przyjaźnie • Szanuje wspólną własność • Mówi prawdę • Akceptuje odmienność dzieci • Potrafi przyznać się do błędu • Mówi umiarkowanym tonem głosu • Pokojowo rozwiązuje konflikty, nie wyrządza innym krzywdy • Podejmuje dodatkowe działania • Jest miły i uprzejmy dla innych, kulturalnie się zachowuje, używa zwrotów grzecznościowych 	<ul style="list-style-type: none"> • Uwrażliwianie na potrzeby innych; • Zachęcanie i pomoc wychowankom we wszelkich działaniach na rzecz innych; • Zwracanie uwagi na zasady współdziałania w grupie; • Dostarczanie wzorców właściwych zachowań poprzez teksty literackie, bajki, baśnie, inscenizacje, własny przykład; • Spisanie kontraktu grupowego; • Prace zespołowe wdrażające do współpracy i współdziałania w planowaniu i realizowaniu wspólnie wytyczonego celu; • Udział w konkursach (plastycznych, muzycznych, recytatorskich) przedszkolnych i międzyprzedszkolnych; • Zabawy tematyczne stwarzające okazje do nawiązywania kontaktów, odtwarzania ról społecznych, wzmacniania pozytywnych zachowań; • Zabawy dydaktyczne utrwalające wiadomości o środowisku społecznym i wskazujące obowiązujące w nim zasady postępowania; • Pogadanki uświadamiające dzieciom potrzebę kierowania się w życiu szacunkiem, dbałością o język, słowa, gesty i zachowanie; • Organizowanie zajęć wychowawczo – dydaktycznych poświęconych ludziom różnych ras i narodów; • Scenki dramatyczne pozwalające

			<p>na odgrywanie określonych sytuacji;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Słuchanie utworów literackich stwarzających okazję do poznawania różnych sytuacji, formułowania ocen i wyciągania wniosków; • Uświadamianie dzieciom, że jest wiele sposobów radzenia sobie z własną złością; • Wzmacnianie pozytywnych zachowań (naklejki, bonusy, pochwała); • Przykład osobowy nauczyciela; • Przeprosiny (laurka, rysunek, podanie ręki)
--	--	--	---

Wartość uniwersalna: Obyczajowość

Zasada: Przedszkole jako miejsce, które pomaga dostrzegać wokół siebie wartości ważne dla społeczeństwa

Wartości	Zadania wychowawcze	Oczekiwane zachowania dzieci	Przykładowe sposoby realizacji
<p>Odpowiedzialność;</p> <p>Przyjaźń;</p> <p>Kultura bycia;</p> <p>Ład, porządek, estetyka otoczenia;</p> <p>Samodzielność;</p> <p>Uspołecznienie;</p> <p>Koleżeństwo;</p> <p>Cudza własność;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kształtowanie poczucia przynależności do grupy, rodziny oraz wypełnianie obowiązków na ich rzecz, • Dbanie o dobro własne i innych, • Odczuwanie więzi z przedszkolem, domem rodzinnym i ojczyzną, • Używanie form grzecznościowych, • Kulturalne zachowywanie się w każdej sytuacji, • Rozróżnianie pozytywnych i negatywnych form zachowania, • Dostrzeganie odrębności innych i rozumienie ich potrzeb • Rozwijanie dbałości o higienę; • Wdrażanie do samodzielności; • Rozwijanie i 	<ul style="list-style-type: none"> • Zna i stosuje zasady savoir – vivre; • Używa zwrotów grzecznościowych: proszę, przepraszam, dziękuję; • Odpowiednio używa wyrażen: dzień dobry, do widzenia, cześć; • Wita się i żegna ze wszystkimi; • Okazuje szacunek dorosłym (starszym osobom) oraz chorym; • Słucha gdy ktoś mówi, nie przerywa; • Opanowuje umiejętność kulturalnego jedzenia oraz prawidłowego posługiwania się sztućcami; • Rozumie konieczność spożywania potraw niezbędnych dla prawidłowego rozwoju i zdrowia; • Dbą o ład i porządek w swoim otoczeniu; 	<ul style="list-style-type: none"> • Dostarczanie dzieciom właściwych wzorców zachowań poprzez przykład nauczyciela, teksty literackie, bajki, teatrzyki, scenki dramatyczne, pogadanki, itp.; • Rozmowy z dziećmi na temat prostych zasad kultury bycia oraz stosowania ich w sytuacjach codziennych; • Przekaz literacki dostarczający prawidłowych wzorców postępowania, wpływający na świadomość i rozumienie znaczenia utrzymywania porządku w bliższym i dalszym otoczeniu; • Konsekwencja podczas doprowadzania do końca prac porządkowych przez dzieci; • Stosowanie metody zadaniowej (powierzenie konkretnych zadań wychowankom, dyżury), praktyczne wykonywanie czynności; • Organizowanie uroczystości,

	<p>wspieranie samodzielności dziecka;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budzenie wrażliwości na estetykę własną, pomieszczeń i otoczenia; • Uświadomienie znaczenia kulturalnego zachowania się w różnych sytuacjach; • Przewyciężanie niechęci do nieznanych potraw; • Wdrażanie nawyku spożywania zdrowej żywności 	<ul style="list-style-type: none"> • Pomaga innym, nie niszczy cudzej własności, oddaje pożyczoną rzecz właścicielowi; • Rozumie i ponosi konsekwencje swoich zachowań; • Potrafi przeprosić za niewłaściwe zachowanie 	<p>np. z okazji dnia babci i dziadka, dnia matki itp.;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Odgrywanie scenek sytuacyjnych kształtujących pozytywne postawy społeczne, uświadamiające potrzebę stosowania zwrotów grzecznościowych; • Wykorzystywanie różnorodnych sytuacji dnia codziennego, również zajęć z całą grupą, w celu zwrócenia uwagi na sposób bycia, komunikowania się z innymi, zwracania się do innych; • Uwrażliwienie na potrzebę bezwzględnego poszanowania cudzej własności; • Ćwiczenia praktyczne savoir - vivre
--	---	---	---

Wartość uniwersalna: Zdrowie i bezpieczeństwo

Zasada: Przedszkole jako miejsce, które rozwija umiejętności i nawyki oraz promuje zachowania pozwalające spojrzeć na zdrowie jako wartość

Wartości	Zadania wychowawcze	Oczekiwane zachowania dzieci	Przykładowe sposoby realizacji
<p>Bezpieczeństwo</p> <p>Zdrowie fizyczne i psychiczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kształtowanie u dzieci umiejętności dbałości o siebie oraz swoje bezpieczeństwo • Świadome i systematyczne rozwijanie wszystkich funkcji organizmu stanowiących podstawę do osiągnięcia przez dzieci w pełni optymalnych postaw społecznych • Kształtowanie umiejętności kulturalnego zachowania się w różnych sytuacjach społecznych • Rozwijanie umiejętności skutecznego porozumiewania się • Wdrażanie do 	<ul style="list-style-type: none"> • Szanuje zdrowie swoje i innych • Jest wrażliwe na cudzą krzywdę • Pomaga i wspiera niepełnosprawnych lub młodszych kolegów • Wie ,ze w sytuacji zagrożenia powinno prosić o pomoc dorosłych • Nie dotyka urządzeń elektrycznych • Nie rzuca przedmiotami • Nie popycha kolegów • Jest ostrożne przy schodzeniu ze schodów • Prawidłowo spożywa pokarmy • Zna i przestrzega zasad bezpieczeństwa w sali • Zna zasady przechodzenia przez jezdnię • Zachowuje bezpieczeństwo podczas zabaw na świeżym powietrzu 	<ul style="list-style-type: none"> • Dostarczanie wzorców właściwego zachowania • Spotkania z osobami, które dbają o zdrowie i bezpieczeństwo ludzi (udzielają pomocy), np. policjant, lekarz, ratownik medyczny, pielęgniarka, strażak, strażnik miejski itp. Dzięki którym dzieci dowiadują się jak należy zachować się w sytuacjach zagrożeń • Zajęcia praktyczne, pokazy, warsztaty dla dzieci dotyczące sposobów unikania zagrożeń, radzenia sobie w trudnych sytuacjach • Ustalenie zasad warunkujących bezpieczeństwo dzieci podczas pobytu w przedszkolu; „kodeksy zachowań w różnych sytuacjach społecznych” • Prowadzenie zajęć i zabaw praktycznych, w terenie kształtujących rozumienie zasad kodeksu drogowego dla pieszych • Praca z wykorzystaniem ilustracji i historyjek

<p>Higiena życia</p>	<p>aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym (w grupie rówieśniczej) i kulturze</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nauka ważnych umiejętności społecznych niezbędnych do rozpoznawania sytuacji zagrożenia oraz umiejętności radzenia sobie w trudnych sytuacjach • Doskonalenie wiedzy i kształtowanie umiejętności służących rozpoznawaniu i unikaniu wszelkich zagrożeń zdrowia i życia • Przystawianie nawyków związanych z troską o zdrowie, odpowiednie żywienie, umiejętnością wypoczynku i higieny pracy • Kształtowanie prawidłowych nawyków żywieniowych • Umiejętne korzystanie ze zdobyczy współczesnej cywilizacji (komputer, telewizor, • Angażowanie rodziców w działalność prozdrowotną przedszkola. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nie oddała się z placu zabaw • Zna zasady zachowania się w okolicach zbiorników wodnych • Zna zasady zachowania się wobec nieznanym • Wie ,ze nie można używać akcesoriów do rozniecania ognia • Zna podstawowe wartości odżywcze • Zna pokarmy i przekąski przeciwwskazane i szkodliwe dla zdrowia np. chipsy warzyw i owoców • Zna podstawowe gatunki grzybów jadalnych i trujących • Umiejętnie posługuje się sztucami • Potrafi dostosować ubiór do pogody • Zna zasady zdrowego odżywiania • Spożywa surówki warzywne • Uprawia ruch na świeżym powietrzu bez względu na aurę • Wie ,że uprawianie sportu poprawia sprawność i kondycję organizmu • Używa komputera w celu rozwijania zainteresowań i pasji • Wie ,że komputer jest urządzeniem, z którego dzieci mogą korzystać w stopniu ograniczonym czasowo 	<p>obrazkowych, pomocnych dzieciom w rozumieniu przyczyn i skutków przedstawianych sytuacji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie utworów literackich rozwijających dziecięcą wyobraźnię, pozwalających na ocenę postępowania bohaterów, umożliwiających identyfikowanie się z postaciami stanowiącymi wzór do naśladowania • Zabiegi higieniczne, • Spacer, • Wycieczki, • Ćwiczenia poranne i gimnastyczne • Zawody sportowe, • Konkursy i turnieje, • Przedsięwzięcia i akcje prozdrowotne. • Zajęcia organizowane na świeżym powietrzu • Pogadanki zachęcające do czynnego wypoczynku oraz ograniczania czasu spędzanego przed telewizorem, komputerem • Organizowanie teatrzyków o tematyce prozdrowotnej • Czynny udział w gimnastyce korekcyjnej
-----------------------------	--	--	---

Wartość uniwersalna: Ekologia**Zasada: Przedszkole jako miejsce, które uczy kochać i chronić otaczającą przyrodę**

Wartości	Zadania wychowawcze	Oczekiwane zachowania dzieci	Przykładowe sposoby realizacji
Ochrona środowiska w aspekcie prawa do życia Szacunek do przyrody (zwierząt i roślin) Odpowiedzialność za środowisko Asymilacja ze środowiskiem przyrodniczym	<ul style="list-style-type: none"> • Kształtowanie opiekuńczej postawy dzieci wobec istot żywych i środowiska naturalnego, • ukazywanie walorów estetycznych przyrody i Budzenie potrzeby zachowania jej piękna, • Kształtowanie u dzieci poczucia odpowiedzialności za stan środowiska w swoim otoczeniu, • Zachęcanie dzieci i ich rodziców do podejmowania konkretnych działań na rzecz przyrody ojczystej • Dostrzeganie zmian zachodzących w przyrodzie podczas poszczególnych pór roku • Poznawanie oraz rozumienie świata roślin i zwierząt – dostrzeganie zależności świata roślin zwierząt i ludzi • Rozbudzanie potrzeby dbania o środowisko naturalne 	<ul style="list-style-type: none"> • Potrafi nazwać pory roku i ich cechy charakterystyczne • Wskazuje i nazywa poznane gatunki drzew, roślin, zwierząt żyjących w różnych ekosystemach, np.: ogród, sad, łąka, las, pole, środowisko wodne itp. • Rozumie znaczenie prowadzenia hodowli roślin • Zna zwyczaje zwierząt, np. przygotowanie do zimy • Wie jakie warunki są niezbędne do rozwoju: roślinom i zwierzętom • Rozpoznaje i nazywa wybrane rośliny i zwierzęta chronione • Nie łamie gałęzi drzew i Nie depta trawników; • Nie śmieci; • Nie męczy zwierząt; • Sadzi drzewa i krzewy; • Opiekuje się zwierzętami; • Zwraca uwagę tym, którzy czynią krzywdę przyrodzie; • Rozpoznaje zagrożenia dla środowiska przyrodniczego. • Segreguje śmieci, oszczędza wodę, prąd i papier • Właściwie zachowuje się wobec przyrody, np. podczas wycieczek: „kodeks małego ekologa” 	<ul style="list-style-type: none"> • Przykład osobowy nauczyciela i osób znaczących w życiu dziecka • Prowadzenie zajęć i zabaw kształtujących proekologiczny styl życia • Wycieczki, spacer, konkursy, prace porządkowe, • prace hodowlane, doświadczenia, • obserwacje przyrodnicze, • eksperymenty, akcje ekologiczne, filmy, albumy rozbudzające emocjonalny stosunek do przyrody poprzez ukazanie jej znaczenia dla życia człowieka • umożliwienie dzieciom udziału w pracach hodowlanych, doświadczeniach i eksperymentach przyrodniczych • udział dzieci w pokazach zwierząt hodowlanych, np. pokazy sokołnicze (znaczenie hodowli dla życia i gospodarki środowiskowej) • Treści literackie, prace plastyczne, inscenizacje, teatryki, scenki dramatyczne

Wartość uniwersalna: Regionalizm/ Patriotyzm**Zasada: Przedszkole jako miejsce, które tworzy warunki sprzyjające uczestniczeniu dzieci w życiu rodziny, lokalnego środowiska oraz klimat miłości do małej i wielkiej ojczyzny**

Wartości	Zadania wychowawcze	Oczekiwane zachowania dzieci	Przykładowe sposoby realizacji
Tradycje i zwyczaje rodzinne w aspekcie prawa do miłości	<ul style="list-style-type: none"> • Zapoznanie ze strukturą rodziny • Kultywowanie tradycji rodzinnych • Aktywne uczestnictwo w życiu rodzinnym • Przygotowywanie uroczystości o 	<ul style="list-style-type: none"> • Zna i nazywa poszczególnych członków rodziny • Określa stopień pokrewieństwa • Wykazuje zainteresowanie historią i tradycjami swojej rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozmowy na temat rodziny – znajomość imion rodziców, rodzeństwa, dziadków, • Zapraszanie do przedszkola członków rodziny na organizowane uroczystości • Spacer, spacer ulicami miasta • Wyjazd do muzeum Wsi

<p>Wychowanie ku Małej Ojczyźnie w aspekcie prawa do miłości i przynależności</p>	<p>charakterze rodzinnym</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budzenie zaciekawienia historią miejscowości w której mieszka (herb, historia) • Budzenie poczucia identyfikacji ze swoją miejscowością • Budzenie zaciekawienia krajobrazem w najbliższym otoczeniu • Czynne uczestnictwo w uroczystościach organizowanych w swojej miejscowości • Uświadomienie że są Polakami i mieszkają w Polsce • Poznanie barw narodowych, hymnu, godła • Budzenie uczuć patriotycznych, • Uczucie tożsamości i przynależności narodowej • Poznawanie położenia geograficznego różnych regionów Polski • Budzenie zainteresowania wybranymi państwami Europy i Świata • Poznanie elementarnych wiadomości nt. państw Unii Europejskiej • Rozpoznawanie położenia geograficznego kraju, charakterystycznej roślinności, zwierząt, kultury., znanych budowli, 	<ul style="list-style-type: none"> • Bierze udział w spotkaniach rodzinnych • Zna nazwę miejscowości w której mieszka • Zna miejsce zamieszkania, adres • Zna charakterystyczne miejsca w swojej miejscowości • Rozpoznaje strój ludowy swojego regionu • Rozpoznaje herb swojej miejscowości oraz charakterystyczne budynki i miejsca • Bierze udział w organizowanych uroczystościach, festynach i konkursach • Wie jak wygląda flaga i godło Polski • Rozpoznaje hymn narodowy • Zna i uczestniczy w uroczystościach narodowych • Zna symbole różnych kultur, wyznań, kodów którymi się posługują • Zna charakterystyczne cechy krajobrazu • Zna charakterystyczne cechy strojów ludowych poszczególnych regionów • Rozpoznaje flagi wybranych państw, zauważa ich charakterystyczne cechy • Zna nazwy państw w UE, potrafi wskazać wybrane państwo na mapie • Zna charakterystyczne cechy dotyczące ukształtowania terenu wybranych państw, rzeki • Potrafi wymienić budowle, charakterystyczne dla danego państwa budowle • Posiada wiadomości dotyczące życia dzieci w innych krajach, zabawy, zwyczaje • Wskazuje na globusie położenie wybranych 	<ul style="list-style-type: none"> • Działania plastyczne: np. wydzieranie herbu miasta, rysowanie • Konkursy i przeglądy muzyczne, konkursy i wystawy plastyczne • Wprowadzenie do tematyki kompleksowej „Moja ojczyzna” • Słucha hymnu Polski • Wieszanie w widocznym miejscu w sali godła Polski • Udział w uroczystościach państwowych (delegacje) • Oglądanie albumów z różnymi środowiskami naturalnymi • Dobieranie strojów (łączenie w pary) • Uświadamianie dzieciom ich przynależności narodowej (podczas zajęć i przy nadarzających się okazjach) • Spacer i wycieczki, odwiedzanie miejsc pamięci narodowej i zabytków • Czytanie dzieciom utworów literackich w połączeniu z oglądaniem ilustracji umacniające i rozwijające przywiązanie do kraju rodzinnego, wzbogacające kulturę języka • Baśnie i legendy zapoznające dzieci z przeszłością Ojczyzny; przekazywanie dzieciom idei patriotyzmu oraz duchowych wartości kultury narodowej • Oglądanie filmów, albumów i fotografii ukazujących najciekawsze miejsca regionu oraz typowymi krajobrazami Polski i folklorem • Tworzenie kącików regionalnych, które są okazją do gromadzenia eksponatów, wytworów sztuki ludowej, fotografii, okazów przyrodniczych z regionu itp. • Kulturowanie w przedszkolu tradycji świątecznych (spotkania
--	--	---	--

	<p>ciekawostek kraju</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budzenie zainteresowań życiem rówieśników w innych krajach; różnorodność językowa, zabawy, zwyczaje • Budzenie zainteresowania kontynentami na globusie i mapie puzzlowej Świata 	<p>kontynentów i państw</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wykazuje się podstawową orientacją na mapie 	<p>święteczne, wykonywanie ozdób świątecznych, kiermasze świąteczne, wystawianie sztuk – jasełka) itp.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wyszukiwanie flag państw UE • Wskazywanie na mapie państw UE • Tworzenie albumu ze zdjęciami z wybranych państw • Samodzielne zbieranie informacji na temat różnych państw • Organizowanie spotkań z cyklu poznajemy inne państwa w kontekście własnego kraju (zajęcia z rodzicami) • Układanie puzzli „Świat”
--	--	---	--

11.REGUŁY I KODEKSY ZACHOWAŃ W RÓŻNYCH SYTUACJACH SPOŁECZNYCH

W przedszkolu ustalone zostały reguły, w których zawarte są jednakowe dla wszystkich dzieci normy dotyczące:

- zachowania podczas posiłków;
- zachowania w łazience;
- zachowania w szatni;
- zachowania w Sali;
- zachowania podczas pobytu w ogrodzie przedszkolnym;
- zachowania podczas wycieczek i spacerów;
- zachowania podczas imprez i uroczystości;

Reguły zachowań obowiązujące podczas spożywania posiłków:

- siedzimy w pozycji lekko pochylonej ku stołowi,
- jemy w ciszy,
- sztućcami posługujemy się bezpiecznie i kulturalnie,
- po skończonym posiłku wycieramy usta serwetką,
- odchodząc od stołu, cicho wstajemy i lekko odsuwamy krzesło, wychodzimy, zasuwamy krzesło i mówimy „dziękuję”.

Reguły zachowań w łazience:

a) mycie rąk (przed i po posiłku, po wyjściu z toalety, przed oglądaniem książek)

- podwijamy rękawy,
- моемy ręce, pocieramy namydlone ręce, płuczemy,
- zakręcamy kran,
- otrząsamy ręce nad zlewem,
- wycieramy dłonie w swój ręcznik,
- zawieszamy ręcznik na właściwym wieszaku.

b) pielęgnacja zębów

- do kubka wlewamy letnią wodę,
- płuczemy usta,
- na szczotkę wyciskamy pastę,
- myjemy zęby okrężnymi ruchami,
- kilkakrotnie płuczemy jamę ustną wodą,
- wkładamy szczoteczkę do kubka do góry włosiem,
- kubek ze szczotką ustawiamy w wyznaczonym miejscu.

c) higiena potrzeb fizjologicznych

- korzystamy z toalety wyłącznie pojedynczo,
- zawsze po sobie spłukujemy toaletę,
- myjemy ręce po wyjściu z toalety.

Reguły zachowań w szatni:

- starannie układamy swoją odzież i buty,
- pamiętamy o kolejności zakładania odzieży przed wyjściem,
- po powrocie, przed wejściem do budynku otrzepujemy buty i je wycieramy o wycieraczkę,
- przy rozbieraniu pamiętamy o kolejności zdejmowania odzieży,
- starannie składamy odzież i odkładamy na swoją półkę,
- pamiętamy, aby pomagać kolegom, którzy potrzebują pomocy.

Reguły zachowań w sali:

- nie biegamy,
- dzielimy się wszystkim,

- mówimy umiarkowanym głosem,
- gramy uczciwie,
- nie bijemy innych,
- sprzątamy po sobie,
- nie niszczymy zabawek,
- używamy zwrotów grzecznościowych.

Reguły zachowań podczas pobytu w ogrodzie przedszkolnym:

- bezpiecznie korzystamy z urządzeń,
- nie popychamy innych,
- nie bijemy się,
- pomagamy młodszym kolegom,
- nie oddalamy się z terenu ogrodu,
- słuchamy poleceń nauczyciela.

Reguły zachowań podczas wycieczek i spacerów:

- idziemy kolejno parami,
- nie popychamy się,
- uważnie słuchamy,
- przestrzegamy zasad ruchu drogowego.

Reguły zachowań obowiązujące podczas imprez , uroczystości, spotkań itp.:

- zajmujemy wyznaczone miejsce,
- witamy się z gośćmi ,
- uważnie słuchamy,
- żegnamy się z gośćmi,
- wychodzimy w ustalonej kolejności.

Kodeks przedszkolaka:

- Wspólnie i zgodnie bawię się z dziećmi.
- Potrafię czekać na swoją kolej podczas działalności zabawowej i edukacyjnej.
- Szanuję własność cudzą i wspólną.
- Wiem, że praca innych jest trudem, który należy szanować i tego samego oczekuję od innych.
- Do zabawy biorę tylko te zabawki, którymi teraz będę się bawić, a po skończonej zabawie odłożę je na miejsce.
- Bawię się tak, aby nie powodować zagrożenia i przykrości innym.
- Pomagam innym młodszym i mniej sprawnym kolegom.
- Próbuję samodzielnie rozwiązywać sytuacje problemowe zgodnie z ogólnie przyjętymi normami.
- Stosuje formy grzecznościowe: proszę, dziękuję, przepraszam itp.
- Wiem, że w przedszkolu jestem po to, aby zdobyć wiedzę i umiejętności potrzebne mi w szkole.

Kodeks zdrowego przedszkolaka:

- Znam zasady dbałości o zdrowie i bezpieczeństwo oraz je przestrzegam.
- Chętnie korzystam z zabiegów higienicznych.
- Spożywam zróżnicowane posiłki.
- Czynnie spędzam wolny czas.
- Rozumiem zasady sportowej rywalizacji.

Kodeks małego ekologa:

- Nie łamię gałęzi drzew i nie deptę trawników.
- Nie śmieczę.
- Nie męczę zwierząt.
- Sadzę drzewa i krzewy.
- Opiekuję się zwierzętami.
- Zwracam uwagę tym, którzy czynią krzywdę przyrodzie.
- Rozpoznaję zagrożenia dla środowiska przyrodniczego.

Kodeks małego patrioty:

- Znam członków swojej rodziny.
- Znam nazwę swojej miejscowości i uczestniczę w jej życiu.
- Szanuję kulturę i tradycje narodowe.
- Wiem, że mieszkam w Polsce i jestem Polakiem.
- Znam hymn Polski i szanuję znaki narodowe.
- Wiem, że Polska należy do Unii Europejskiej.
- Wiem, że wszyscy ludzie mają te same prawa.

11. MODEL ABSOLWENTA PRZEDSZKOLA INTEGRACYJNEGO NR 5

Dojrzałość fizyczna:

- Jest sprawny ruchowo, czyli poprawnie rzuca, skacze, celuje, łapie, biega, utrzymuje równowagę itp.
- Posiada dobrą koordynację wzrokowo – ruchową;
- Jest sprawny manualnie;
- Posiada wysoką odporność na zmęczenie i choroby;

Dojrzałość umysłowa:

- Jest aktywny poznawczo, lubi poznawać nowe rzeczy;
- Jest zainteresowany nauką czytania i pisania;
- Posiada zasób doświadczeń i wyobrażeń będących podstawą do rozwoju pojęć;
- Orientuje się w najbliższym otoczeniu;
- Potrafi słuchać uważnie i ze zrozumieniem;
- Wypowiada się swobodnie, poprawnie, w sposób zrozumiały dla otoczenia, opowiada piękną mową polską, wyraża własne życzenia, wnioski, oceny i sądy, stawia pytania;
- Zna i przestrzega podstawowych zasad ochrony przyrody;

Dojrzałość społeczno – emocjonalna:

- Jest w wystarczającym stopniu samodzielny;
- Nawiązuje odpowiednie relacje z dorosłymi i rówieśnikami;
- Potrafi zgodnie współdziałać w grupie z innymi dziećmi oraz dorosłymi;
- Respektuje ustalone zasady i normy postępowania społecznego oraz podporządkowuje się do obowiązujących wymagań dyscypliny;
- Potrafi być odpowiedzialny – rzetelnie wywiązuje się z podejmowanych zadań, ma szacunek do pracy swojej i innych;
- Jest obowiązkowy, wytrwały, liczy się z opinią innych;
- Potrafi panować nad swoimi emocjami;
- Potrafi dokonać samooceny, oceny postępowania innych, wie co jest dobre a co złe;
- Jest zainteresowany dziełami kultury oraz wrażliwy na piękno przyrody;
- Ma dobre poczucie własnej wartości;
- Kształtuje własne „Ja” w harmonii ze środowiskiem

12. MODEL NAUCZYCIELA PRZEDSZKOLA INTEGRACYJNEGO NR 5

W relacjach z wychowankami:

- Jest przyjacielem dziecka, wspiera go w rozwoju;
- Zna i przestrzega prawa dziecka;
- Jest otwarty na problemy dziecka i jego otoczenia;
- Jest kreatywny i empatyczny;
- Częściej stosuje nagrody niż kary;
- Zawsze dotrzymuje umów, przyrzeczeń, dochowuje tajemnic;
- Potrafi przyznać się do pomyłek i błędów

W relacjach z rodzicami:

- Wspomaga rodziców w realizacji ich funkcji wychowawczej;
- Pogłębia wiedzę rodziców – informuje o osiągnięciach i ewentualnych trudnościach dziecka;
- Wspólnie z rodzicami ustala tok postępowania i formy oddziaływań wychowawczych;
- Uznaje autorytet oraz prawo decydującego głosu rodziców w ważnych sprawach dotyczących dziecka;
- Zna warunki życia dziecka i jego zainteresowania;
- Odznacza się wysoką kulturą osobistą i taktem pedagogicznym;

W relacjach z przedszkolem:

- Łatwo nawiązuje kontakty, jest komunikatywny;
- Potrafi współpracować w zespole, jest koleżeński;
- Identyfikuje się z przedszkolem i pracą pedagogiczną;
- Potrafi zaplanować pracę opiekuńczo - wychowawczą – dydaktyczną zgodnie ze strategią rozwoju przedszkola;
- Posiada wysokie kwalifikacje zawodowe i stale doskonali swój warsztat pracy dbając o swój rozwój;
- Sumiennie i starannie przygotowuje się do zajęć z dziećmi;
- Podejmuje z własnej inicjatywy różnorodne czynności poza ustalonym harmonogramem godzin dydaktycznych

13. MODEL PRACOWNIKA ADMINISTRACJI I OBSŁUGI

- Potrafi współdziałać z nauczycielami;
- Dbą o bezpieczeństwo dzieci;
- Jest odpowiedzialny, kulturalny;
- W kontaktach interpersonalnych jest życzliwy i taktowny;
- Zna swoje obowiązki i sumiennie się z nich wywiązuje;
- Jest otwarty na problemy przedszkola;
- Nie angażuje się w kontakty nauczyciela z rodzicami

14. KRYTERIA SUKCESU – STANDARDY OSIĄGNIĘĆ

Miarą osiągnięcia celu programu wychowawczego jest:

Przedszkolny program wychowawczy, który:

- został stworzony przez całą społeczność przedszkola.
- Jest akceptowany przez rodziców.
- Powstał na podstawie diagnozy potrzeb wychowawczych środowiska.
- Zawiera ustalone priorytety wychowawcze.
- Wspiera i wyposaża dzieci w przyjęte wartości, zasady, normy.
- Sprzyja rozwijaniu samodzielności i samorealizacji dzieci oraz pracowników przedszkola.
- Jest otwarty, podlega monitorowaniu.
- Jest spójny z programem wychowania przedszkolnego.

Dziecko, które:

- Zna normy i zasady obowiązujące w przedszkolu;
- Potrafi funkcjonować w środowisku zgodnie z normami społecznymi, akceptowanymi w przedszkolu;
- Rozumie i przestrzega zasad zgodnego współżycia w grupie;
- Potrafi kulturalnie zwracać się do innych, używa zwrotów grzecznościowych;
- Wyraża swoje uczucia, potrzeby i oczekiwania;
- Rozumie i dostrzega potrzeby innych i akceptuje ich odrębność;
- Potrafi nazywać, wyrażać i kontrolować swoje emocje;
- Jest samodzielne, bezinteresownie pomaga innym;
- Umie cieszyć się z własnych sukcesów, docenia sukcesy i potrafi godnie przyjąć porażkę;
- Rozumie znaczenie dialogu w rozwiązywaniu sporów, konfliktów, potrafi argumentować swoje racje, oceny i odczucia;
- Podejmuje próby oceny swojego postępowania;
- Szanuje swoją i cudzą własność;
- Zna i rozumie swoje prawa i obowiązki;
- Wie, że w trudnych sytuacjach ma prawo pomocy ze strony dorosłych;
- Szanuje wartości takie, jak: sprawiedliwość, dobro, życzliwość, tolerancja, piękno, prawda;
- Potrafi odróżniać dobro od zła;
- Rozumie konieczność ponoszenia konsekwencji swojego postępowania;
- Ma poczucie obowiązkowości, odpowiedzialności i wytrwałości, które decydują o doprowadzeniu do końca rozpoczętej pracy;
- Interesuje się otaczającym światem, poszukuje odpowiedzi na nurtujące go pytania;
- Rozumie potrzeby stosowania profilaktyki prozdrowotnej;
- Wie co sprzyja jemu samemu i kolegom;
- Zauważa sytuacje zagrażające bezpieczeństwu własnemu i innych, potrafi unikać zagrożeń;
- Rozumie potrzebę konieczności przestrzegania zasad zgodnego współżycia ze światem przyrody, przejawia postawy proekologiczne;

Rodzic, który:

- Podejmuje systematyczną współpracę z przedszkolem;
- Jest otwarty na rady i sugestie nauczyciela;
- Czuje się współgospodarzem placówki;
- Bierze czynny udział w życiu przedszkola;
- Służy radą i pomocą;

Nauczyciel, który:

- Podejmuje jednolite oddziaływania wychowawcze wspólnie z każdym środowiskiem wychowawczym (rodzice, wszyscy nauczyciele, pozostali pracownicy przedszkola);
- Osiąga dobre efekty pracy wychowawczej;
- Ma bliski kontakt z dzieckiem, akceptuje jego odrębność i podmiotowość;
- Rozumie potrzebę własnego - ciągłego rozwoju kompetencji wychowawczych

Stworzenie środowiska wychowawczego, w którym:

- Rodzice , nauczyciele i personel techniczny ściśle ze sobą współpracują dla dobra wychowanków.
- Nauczyciele rozumieją prymat rodzica jako pierwszego wychowawcy , taktownie wspierają go w jego działaniach wychowawczych.
- Rodzice są otwarci na rady i sugestie nauczyciela, chętnie dzielą się z nim swoimi obserwacjami.
- Personel techniczny bierze czynny udział w działaniach wychowawczych , wspierając nauczyciela w jego pracy.

15. EWALUACJA

Program zostanie poddany ewaluacji, która powinna uwzględniać opinię wychowanków, rodziców, nauczycieli, pracowników przedszkola, wytwory i osiągnięcia dzieci:

- Za realizację programu odpowiedzialni są nauczyciele we wszystkich grupach wiekowych;
- Zadania programu wychowawczego realizowane będą przy współudziale rodziców;
- Program powinien stać się podstawą do tworzenia wewnętrznych systemów wychowawczych w poszczególnych grupach wiekowych w zależności od wieku i możliwości poznawczych dzieci;
- Ewaluacji programu wychowawczego dokonuje się na półrocznej i rocznej radzie pedagogicznej;

Sposoby ewaluacji:

- analiza dokumentów: (program wychowawczy; księga protokołów rady pedagogicznej; arkusze obserwacji, diagnozy pedagogicznej; dzienniki; plany miesięczne poszczególnych grup; obserwacje zajęć; sprawozdania z realizacji programu; ocena realizacji programu)
- analiza dokumentacji współpracy z rodzicami: (protokoły zebrań z rodzicami; informacje zwrotne od rodziców; protokoły ze spotkań indywidualnych, konsultacji)
- analiza twórczości dziecięcej: (słownej, muzycznej, plastycznej, teatralnej, literackiej)
- rozmowy z dziećmi, rodzicami, wychowawcami grup
- ocena grupy przez nauczyciela
- prezentacje wytworów dziecięcych w formie wystawy prac
- materiał reportażowy (kronika przedszkolna, prezentacje multimedialne)

Narzędzia ewaluacyjne:

- ankiety;
- kwestionariusze;
- arkusz analizy sytuacji wychowawczej w grupie
- wytwory dzieci;

IX. PROPOZYCJE LITERATURY UCZĄCEJ DZIECI WARTOŚCI

Dziecko jest jak walizka – to z niej wyjmiesz, co do niej włożysz [przysłowie]

I. Szacunek

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady szacunku lub braku szacunku:

1. H. Ch. Andersen, „Brzydkie kaczątko”.
2. J. Brzechwa, „Kwoka”.
3. J. Canfield, M. V. Hansen, „Balsam dla duszy dziecka”.
4. A. Lindgren, „Rasmus i włóczęga”, „Dzieci z Bullerbyn”.
5. T. i J. O’Neal, „Szacunek – ja na niego zasługuję i innym go okazuję!”, z serii „Skrzat od dobrych rad”.
6. B. Ostrowicka, „Ale ja tak chcę”.
7. M. Velthuijs, „Żabka i obcy”.
8. A. – C. Westly, „Sekret taty i ciężarówka”.

II. Uczciwość

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady uczciwości lub braku uczciwości:

1. J. Brzechwa, „Kłamczucha”, „Pchła Szachrajka”, „Szelmostwa Lisa Witalisa”.
2. E. Kastner, „Mania czy Ania”.
3. C. Collodi, „Pinokio”.
4. A. Lindgren, „Pippi Pończoszanka”.
5. Z. Rogosówna, „Dzieci Pana Majstra”.

III. Odpowiedzialność

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady odpowiedzialności lub jej braku:

1. P. Bourgeois, B. Clark, „Franklin mały zapominalski”.
2. J. Canfield, M. V. Hansen, „Balsam dla duszy dziecka”.
3. C. Collodi, „Pinokio”.
4. W. Czwartek, „O gajowym Chrobotku”.
5. G. Delahaye, seria o Martynce.
6. Janosch, Dzień dobry, Świnko”.
7. A. Lindgren, „Pippi Pończoszanka”.
8. N. Most, A. Rudolph, „Co wolno, a czego nie wolno”.
9. M. Musierowicz, „Znajomi z zerówki”.

IV. Odwaga

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady odwagi lub jej braku:

1. A. Onichimowska, „Najwyższa góra świata”.
2. H. Amery, „Mity greckie dla najmłodszych”.
3. H. Ch. Andersen, „Nowe szaty cesarza”.
4. E. Knight, „Lassie, wróć”.

V. Pokojowość

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady pokojowości lub jej braku:

1. P. Bourgeois, B. Clark, „Franklin mówi <przepraszam>”.
2. C. Collodi, „Pinokio”.
3. M. Leaf, „Byczek Fernando”.
4. A. Lindgren, „Lotta z ulicy Awanturników”.
5. A. A. Milne, „Kubuś Puchatek”.
6. A-C. Westly, Sekret Taty i ciężarówka”.

VI. Sprawiedliwość

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady sprawiedliwości lub braku sprawiedliwości:

1. J. Canfield, M. V. Hansen, **Balsam dla duszy dziecka**”.
2. C. Collodi, **„Pinokio”**.
3. A-C. Westly, **Sekret Taty i ciężarówka**”.

VII. Szczęście, optymizm, humor

Utwory, w których bohaterowie są optymistami lub / i wykazują się poczuciem humoru:

1. P. Bourgeois, B. Clark, **seria o Franklinie**.
2. Janosch, **„Ja ciebie wyleczę, powiedział Miś”**.
3. A. Lindgren, **„Pippi Pończoszanka”, „Karlson z dachu”**.
4. K. Makuszyński, **„Przygody Koziołka Matołka”**.
5. A. A. Milne, **„Kubuś Puchatek”**.
6. E. Janikowszky, **„Gdybym był dorosły”**.

VIII. Przyjaźń i miłość

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady przyjaźni i miłości lub ich braku:

1. Cz. Janczarski, **„Miś Uszatek”**.
2. S. McBratney, **„Nawet nie wiesz, jak bardzo cię Kocham”**.
3. Janosch, **„Ja ciebie wyleczę, powiedział Miś”, „Dzień dobry, Świnko”**.
4. J. Spyri, **„Heidi”**.
5. H. Ch. Andersen, **„Królowa Śniegu”**.
6. C. Collodi, **„Pinokio”**.
7. A. A. Milne, **„Kubuś Puchatek”**.
8. J. Canfield, M. V. Hansen, **Balsam dla duszy dziecka**”.

IX. Solidarność

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady solidarności lub jej braku:

1. A. Lindgren, **„Bracia Lwie Serce”**.
2. J. Tuwim, **„Rzepka”**.
3. C. S. Lewis, **„Opowieści z Narnii”**.

X. Piękno

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady piękna lub jego braku:

1. H. Ch. Andersen, **„Calineczka”, „Królowa Śniegu”, „Brzydkie kaczątko”**.
2. J. L. Karl i W. Grimm, **„Królewna Śnieżka”**.
3. C. S. Lewis, **„Opowieści z Narnii”**.
4. A. Lindgren, **„Bracia Lwie Serce”**.
5. M. Musierowicz, **„Znajomi z zerówki”**.
6. E. Szelburg – Zarembina, **„Idzie niebo ciemną nocą”**.
7. J. Tuwim, **„Spóźniony słowik”**.

XI. Mądrość

Utwory literackie, w których znajdują się przykłady mądrości lub jej braku:

9. A. Lindgren, **„Lotta z ulicy Awanturników”**.
10. A-C. Westly, **„Sekret Taty i ciężarówka”**.

Bibliografia :

- 11. R. Campbell, Sztuka zrozumienia, czyli jak naprawdę kochać swoje dziecko, Vocatio, Warszawa 1998.**
- 12. R. Cole, Inteligencja moralna dzieci, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2003.**
- 13. J. Dobson, Dzieci i wychowanie, Vocatio, Warszawa 1995.**
- 14. A. Faber, E. Mazlish, Jak mówić, żeby dzieci nas słuchały – jak słuchać, żeby dzieci do nas mówily, Media Rodzina, Poznań 2001.**
- 15. D. Goleman, Inteligencja emocjonalna, Media Rodzina, Poznań 1997.**
- 16. I. Koźmińska, E. Olszewska, Z dzieckiem w świat wartości, Świat Książki, Warszawa 2007.**
- 17. D. Nolte, R. Harris, Dzieci patrzą na nas, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2002.**
- 18. E. Tokarska, J. Kopała, Zanim będę uczniem. Program wychowania przedszkolnego, Edukacja Polska, Warszawa 2009.**